

Marri-Mariska Tammepõld

Tartu ülikooli üldkeeleteaduse magistrant

Alice Nurmela

Tallinna ülikooli eesti filoloogia bakalaureus

„Näiteks Tammsaare kirjutas...“: tõestusmaterjalid riigieksamikirjandites

Kirjandi kirjutamise õpetamisel ja hindamisel on õpetajad täheldanud, et õpilastel jääb näidetest nii vormiliselt kui ka sisuliselt vajaka. Samas ei ole *näite* mõistet kirjutamisõpetuses selgelt defineeritud ja selle esitamisele kindlaid õpetusviise loodud. Kirjandimaailma selguse toomiseks oleme selgitanud nn *näite* olemust ning andnud ülevaate sellest, kuidas ja milliseid näiteid abiturientid kirjandites esitavad.

Riigieksamina on kirjand kasutusel olnud aastast 1997 (Maanso 2006: 233), kuid sellegipoolest leiavad nii õpilased kui ka õpetajad, et kirjandis oma seisukohtade kaitsmine illustreerivate ja/või tõestavate materjalidega tekitab endiselt segadust. See tähendab, et nn *näite* mõiste, mis on kasutusel ka riigieksamis, selle eristuskirjas ja hindamisjuhendis, ei ole kõigile ühtemoodi mõistetav.

Mõiste *näide* konkreetset definitsiooni ei ole siinse artikli autoritele teadaolevalt veel üheselt kokku lepitud, mistõttu peegeldub selle hägusus ka eksaminandide arutlevates kirjandites. Artikkel tugineb kahel

bakalaureusetööl¹, millest selgus, et abiturientidel on kujunenud eri arusaam sellest, milline peaks olema eksamiülesandele vastav näide nii näite loomisel kui ka selle tuvastamisel.

Artiklis on kasutatud *näite* asemel mõistet *tõestusmaterjal*. Seda seetõttu, et mõiste *tõestusmaterjal* osutab paremini nii lugejale kui ka tulevasele kirjandikirjutajale, et tõestusmaterjali ei tohiks ajada segamini põhjendamisega ehk tõestusmaterjal peaks toetama nii autori väidet kui ka selle põhjendusi ning ideaalis pärinema autorist väljastpoolt. Toetudes Kate L. Turabianile (2010: 67, 19), peaks tõestusmaterjal vastama küsimusele *kuidas autor teab, et tema põhjendused on tõesed*. See tähendab, et tõestusmaterjali puhul on tegemist argumenti tõestava näitematerjaliga.

Artiklis anname ülevaate sellest, kuidas abituriendid tõestusmaterjale löiku sisse toovad ja milliseid tõestusmaterjale nad kirjandis kasutavad. Esimesena käsitletava uurimistöö eesmärk oli leida keelevahendeid, millega kirjandi kirjutajad mustandites tõestusmaterjale alustavad. Teise uurimistöö eesmärk oli anda ülevaade sellest, mis liiki tõestusmaterjale seisukohtade tugevdamiseks kasutati ning kas ja kui palju tõestusmaterjalid kirjandites kordusid. Uurimistulemuste põhjal loodame suunata üheselt mõistetava tõestusmaterjali (ehk näite) mõiste, selle olemuse ning võimalike esitamisviiside mõtestamiseni.

Tõestusmaterjalide algused 2022. aasta ettevalmistuskursusel

2022. aasta kevadel toimus haridus- ja teadusministeeriumi tellimusel Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi töörühma korraldatud eesti keele riigieksami ettevalmistuskursus², kus abituriendid said harjutada eksami lugemis- ja kirjutamisülesande tegemist. Teist aastat toimunud ettevalmistuskursusel oli õpilastele ette antud õppematerjal, milles suunati õpilast kirjutama löiku kui argumenti ehk lõigus pidi olema väide, väite

---

¹ Nurmela, Alice 2022. 2021. aasta eesti keele riigieksami kirjandites kasutatavad tõestusmaterjalid. Bakalaureusetöö. Tallinna ülikooli humanitaarteaduste instituut.

Tammepõld, Marri-Mariska 2022. Näite signaalkeelendid eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse kirjandites. Bakalaureusetöö. Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.

² 2022. aasta ettevalmistuskursuse kirjeldus: <https://www.blog.keel.ut.ee/eesti-keele-eksam/2022/>.

selgitus, näide ehk tõestusmaterjal ja järeldus³. Kuna kursusel kasutati protsessikeskse kirjutamise meetodit (vt nt Hint, Jürine, Trigel 2020), siis pidid õpilased kirjutama mitu mustandit. Seega olid nad enne sisulõikude koostamist kogunud mõtteid, neid grupeerinud, leidnud gruppidele tõestusmaterjale ning sobivaid väiteid ja nende selgitusi. Järgnevas mustandis pidid õpilased tõestusmaterjali, väite ja selgituse kirjutama ühisesse lõiku järjestuses väide → väite selgitus → tõestusmaterjal ning lisama ka järelduse. Seejuures pidid õpilased peamiselt jälgima oma lõigu edasiantavat mõtet.

Tammepõllu bakalaureusetöö uurimismaterjalina kasutati ettevalmistuskursusel veebikeskkonnas Eli Review⁴ valminud 108 õpilase sisulõikude mustandit, kokku 157 lõiku. Lõike analüüsi, kasutades käikude ja samade meetodit (Moreno, Swales 2018), otsiti tõestusmaterjali algusele viitavaid keelendeid ja määrati lõikude sõnade liigid.

Lõikude koostamise etapi tõestusmaterjale uurides selgus, et kasutatakse tõestusmaterjali algusele omaseid signaalkeelendeid, mis on keelelised väljendid, mis peaksid lugejale saatma signaali, et sel hetkel hakkab lõigus tõestusmaterjal. Materjalis esinenud signaalkeelendid saab jagada kuude rühma vastavalt sellele, mida need tekstis teevad (vt joonis).

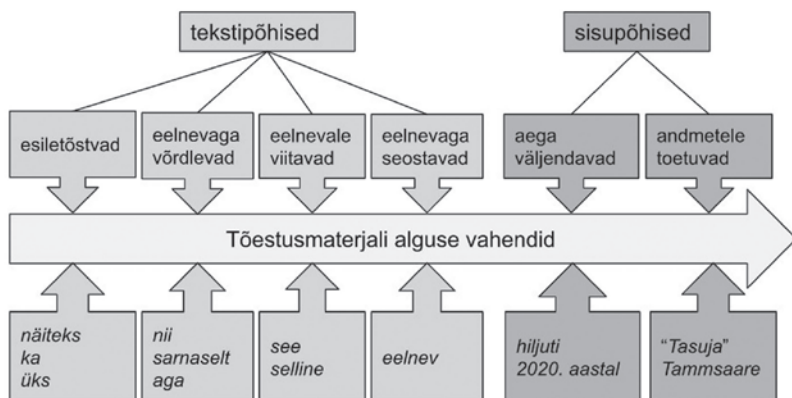
Esiletõstvad signaalkeelendid tõstsid tõestusmaterjali muust tekstist esile ja/või täpsustasid lõigu mõtet. Sellised signaalkeelendid olid nt *näide*, *nagu*, aga ka teksti mõtet siduvad sõnad *ka*, *samuti*, *lisaks* või ka sõna *üks*, mis viitas, et kirjeldatav tõestusmaterjal ei ole ainus omasugune. Esiletõstvate signaalkeelendite rühmast kasutasid õpilased enim sõna *näide* vormi *näiteks* (49/84).

Eelneva ga võrdlevad signaalkeelendid aitasid tõestusmaterjali eelnevas tekstis öelduga võrrelda. Tõestusmaterjali võidi eelneva tekstiga samastada, kasutades sõnu nagu *nii*, *paralleel*, *sarnane*, *taoline*, kuid ka vastandada, kasutades sidesõnu *aga* ja *kuid*. Siiski samastasid õpilased oma tõestusmaterjale eelneva tekstiga rohkem kui vastandasid.

Abituriendid said tõestusmaterjale sisse tuues ka **eelnevale tekstile viidata** või tõestusmaterjali **eelneva tekstiga seostada**. Viidati eelnevas tekstis olnud nimisõnadele või nimisõnafraasidele sõnadega *see* ja *selline* ning eelnevat teksti seostati ühel korral sõnaga *eelnev*.

³ Ettevalmistuskursusel kasutatud lõigu ülesehituse õppematerjal: <https://www.blog.keel.ut.ee/eesti-keele-eksam/mottest-vaideteni/>.

⁴ Veebikeskkond Eli Review: <https://elireview.com/>.

Joonis. Tõestusmaterjali alguste jaoks kasutatavad vahendid tekstipõhistest sisupõhisteni koos näidetega

Eelnevad signaalkeelendite rühmad saab liigitada tekstipõhisteks signaalkeelenditeks, sest need seovad eri lauseid ja nii ka kogu teksti ter-viklikumaks. Peale nende võis materjali põhjal määrata ka kaks sisupõhist signaalkeelendite rühma.

Aega väljendavaid signaalkeelendeid kasutati selleks, et oma tõestusmaterjali sisule kindel toimumisaeg lisada. Selleks kasutati nii määrsõnu, nagu näiteks *hiljuti*, sidesõna *kui*, kuid ka ajamäärusi, mis koosnesid järgarvust ja sõnast *aasta* (nt *2020. aastal*).

Kõikidest signaalkeelendirühmadest kasutati enim viimast ehk **andmeteale toetuvat signaalkeelendite** rühma. Selliseid signaalkeelendeid kasutati tõestusmaterjalide alguses 369 korral, mida oli 2,5 korda rohkem kui kõigi teiste signaalkeelendite kasutus kokku. Õpilased alustasid oma tõestusmaterjale mainides pärsinimesid, pealkirju või lühendeid, näiteks *A. H. Tammsaare* või „*Seitsmes rahukevad*” või *EKRE*.

Tõestusmaterjalide liigid 2021. aasta eksamikirjandites

Kirjandites kasutatavate tõestusmaterjalide liike ja nende esinemissagedust vaatles Nurmela bakalaureusetöö. Kirjanditele andis ligipääsu haridus- ja noorteamet (HARNO), kes ühtlasi koostas juhuslikkuse alusel valimi 80 kirjandist. Kirjandeid vaadeldi sisupunktide vahemike kaupa ehk sisupunktide aritmeetilisest keskmisest lähtudes analüüsiti kirjandeid 0–5punktiliste, 6–10-, 11–15-, 16–20- ja 21–25punktiliste vahemike

kaupa⁵. Tõestusmaterjalid olid osaliselt väitlusseltsi õpiku (2008: 13, 14) põhjal kirjandite analüüsimiseks jaotatud seitsmesse kategooriasse: autoriteet, raamat, film, teatrietendus, statistika, teaduslik uuring ja näide.

Tõestusmaterjale oli 80 arutleva kirjandi peale kokku 285 (vt tabel). Kõige rohkem töid eksaminandid kirjandisse **näite** liiki tõestusmaterjale (150 näidet), mis oli ootuspärane, sest uurimistöös liigitusid näite liiki tõestusmaterjalide alla kõik autori seisukohta kaitsvad ja/või illustreerivad tõestusmaterjalid, mis teistesse tõestusmaterjalide kategooriatesse ei sobinud. Näiteid toodi peamiselt ühiskonna ja spordi valdkonnast (49 ja 34 korral) ning kõige rohkem töid näiteid 11–15punktiliste kirjandite autorid (37 näidet) ning kõige vähem esines neid 6–10punktilistes kirjandites (23 näidet).

Ühtlasi oli levinud **autoriteediks peetavatele isikutele tuginemine**. Autoriteetidena on siinkohal käsitletud ainult isikuid ehk seda liiki tõestusmaterjalid olid oma ala ekspertide tsitaadid või refereeringud (st teoseid on vaadatud isikutest eraldi – vastavalt tüübile jagunevad need kas filmi, raamatu või teatrietenduse kategooria vahel).

Kokku toetuti autoriteetidele 49 korral ning nimetatud oli 34 eri autoriteeti, kellest 19 olid eestlased ning 15 välismaalased. Kõige rohkem kordusid autoriteedid, kelle nimed ja tekstid olid eksami ette antud tsitaatides esindatud. Enamasti oli autoriteedi liiki tõestusmaterjal pärit ühiskonna valdkonnast (18 korral), kuid neid toodi märgatavalt ka kirjanduse ja spordi valdkondadest (11 ja 10 korral). Kõige rohkem kasutasid seda liiki tõestusmaterjale 21–25punktiliste kirjandite autorid (16 korral) ning kõige vähem leidus neid 0–5punktilistes kirjandites (5 korral).

Raamatute puhul käsitleti kokku 29 raamatut. Kirjandites mainitud raamatutest märgatavalt rohkem esines Tammsaare „Tõde ja õigust“ (14 korral). Ülejäänud teosed üldiselt ei kordunud. Lisaks oli märgata, et eksaminandid töid esile just välismaiseid teoseid (20 raamatut) ning raamatutele toetusid pigem tugevad keskmised õpilased ehk kõige rohkem esines raamatutele tuginemist 16–20punktilistes kirjandites (13 raamatut).

---

⁵ Vt eesti keele riigieksami 2021 kirjutamisosa hindamisjuhendit haridus- ja noorteameti koduleheküljelt <https://harno.ee/eksamid-testid-ja-uuringud/eksamid-testid-ja-lopudokumendid/riigieksamid>.

Filme kasutati tõestusmaterjalina 26 korral ning kokku käsitleti 24 filmi. Kõige rohkem leidus filmi liiki tõestusmaterjale 0–5- ja 6–10-punktilistes kirjandites (mõlema puhul 7 korral) ning kõige vähem leidus neid 11–15- ja 21–25-punktilistes kirjandites (vastavalt 3 ja 4 korral).

Teatrikunsti vallast oli uurimismaterjalis 8 tõestusmaterjali ning kokku käsitleti 7 eri **teatrietendust** (Henrik Ibseni „Nukumaja“ mainiti kahel korral). Kõige rohkem esines teatrietendustele toetumist 16–20-punktilistes kirjandites (4 korral). Mitte ühtegi korda ei kasutatud teatrietendusi 0–5- ja 6–10-punktilistes kirjandites.

Statistilist tõestusmaterjali esines ühe korra (11–15-punktilises kirjandis) ning **teaduslikke uuringuid** toodi kirjandites esile neljal korral (3 neist 21–25 punktivahemiku kirjanditest ning ühe teadusliku uuringu tõestus pärineb 16–20 punktivahemikku kuuluvast kirjandist).

Tabel. Tõestusmaterjalide liikide esinemissagedus sisupunkti vahemikes

Sisu-punktid	Tõestusmaterjali liik							Kokku
	Autori-teet	Film	Näide	Teatri-etendus	Raamat	Statistika	Teaduslik uuring	
0–5	5	7	28		8			48
6–10	6	7	23		10			46
11–15	12	3	37	1	4	1		58
16–20	10	5	29	4	13		1	62
21–25	16	4	33	3	12		3	71
Kokku	49	26	150	8	47	1	4	285

Kokkuvõte

Kirjandisse tõestusmaterjalide (ehk näidete) sisse toomine ja selle õpetamine nõuab eraldi tähelepanu. Üheks põhjuseks, miks see nii õpilastelt kui ka õpetajatelt pingutust nõuab, võib olla ühtse selgituse puudumine *näite* mõistele. Siiski on nii eelmise aasta eksamikirjanditest kui ka selle aasta ettevalmistuskursuse mustanditest näha, et asjakohaseid tõestusmaterjale on palju ja nende esitamise viisid on mitmekesised.

Tõestusmaterjalide sisu saab ammutada eri valdkondadest. Kirjutaja võib argumendi toetamisel siduda teema näiteks etenduste, filmide, spordi ja ühiskonnaga. Samas võib kasutada autoriteeti kui eksperti, viidates tolle öeldule või tema loomingule. Tulemustest on näha, et kõrgemaid

sisupunkte saanud autorid kasutasid rohkem eriilmelisi tõestusmaterjale, toetudes lisaks isiklikust elust pärinevatele tõestusmaterjalidele ka teaduslikele uuringutele ja statistikale.

Mõlemast uurimistööst on näha, et just autoriteetidele toetumine on levinud ning lisaks tõestusmaterjali algusele otseselt viitava keelendi (*näiteks*) kasutamisele on suundumus autoriteete mainida tõestusmaterjali alguses. Peale selle selgus, et tõestusmaterjali tunneb lugeja üldjuhul ära selle algusest, kuid eriti peaks tõestusmaterjali sisu viitama sellele, et tegemist on (kvaliteetse) tõestusmaterjaliga.

Seega soovitame kirjandikirjutajal tõestusmaterjali tuues meele pidada selle eesmärki: kontrollitava allikaga tõestusmaterjal ei põhjenda väidet ega selle põhjendust, vaid toetab ja tõestab neid. Samuti on tõestusmaterjali esitamiseks palju eri viise, millest mõne oleme loetlenud selles artiklis.

Viidatud kirjandus

Arutlev haridus. Eesti Väitlusseltsi õpik 2008. Tallinn: Eesti Väitlusselts.

Hint, Helen, Anni Jürine, Ilona Trigel 2020. Suhtluspädevus. – Üldpädevused gümnaasiumis. Koost Margus Pedaste. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 136–142; https://haridus.ut.ee/sites/default/files/2022-01/uldpadevused_gumnaasiumis.pdf.

Maanso, Viivi 2006. Gümnaasiumi lõpukirjand: kas hea traditsioon või iganenud koolivorm? – Keel ja Kirjandus 3, 231–237.

Moreno, Ana I., John M. Swales 2018. Strengthening move analysis methodology towards bridging the function-form gap. – English for Specific Purposes 50, 40–63.

Turabian, Kate L. 2010. Student's guide to writing college papers. Chicago, London: The University of Chicago Press.